

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 29281
נספחים: איור (לשאלה 14)
איור (לשאלה 15)

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
יש לענות על שש שאלות סך הכול:
על שאלה אחת לפחות מכל פרק, ועל עוד שתי שאלות לבחירה מכל פרקי הבחינה. לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראה מיוחדת: יש להביא בתשובות עובדות ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: הבחינה מתחילה בעמוד 3.

השאלות

שימו לב: ענו על שש מן השאלות 1–15, על פי ההוראות האלה:
על שאלה אחת לפחות מכל פרק, ועל עוד שתי שאלות לבחירתכם מכל פרקי הבחינה. לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות.

פרק ראשון

1. חיבת ציון

במהלך שנות פעילותו הציבורית של פינסקר חל שינוי בתפיסתו האידאולוגית בנוגע לעתיד העם היהודי. שינוי זה הוביל אותו לפרסם את ספרו "אוטואמנציפציה" בשנת 1882.
הציגו את השינוי בתפיסתו של פינסקר, ו**ציינו** את הסיבה לשינוי זה.
ציינו מאפיין חברתי של תנועת חיבת ציון שנחשב ייחודי לתקופה שבה פעלה (סוף המאה ה־19).
הציגו הבדל אחד בין תנועת חיבת ציון ובין התנועה הציונית של הרצל.

2. משטרים טוטליטריים

בשנים שבין שתי מלחמות העולם היו באירופה משטרים טוטליטריים, ובהם המשטר הקומוניסטי והמשטר הפשיסטי.
ציינו שתי נקודות דמיון בין המשטר הקומוניסטי ובין המשטר הפשיסטי.
הציגו הבדל אחד בין האידאולוגיות של המשטרים האלה.
ציינו אחד מרעיונות הנאורות.
בחרו באחד מן המשטרים – המשטר הקומוניסטי או המשטר הפשיסטי ו**ציינו** אותו. **הסבירו** אם לדעתכם המשטר שבחרתם מבטא את רעיון הנאורות שצייתתם.

3. היישוב החדש ומסע הרבנים

הציגו רעיון אחד שבו האמינו הפועלים בני העלייה השנייה, ו**ציינו** פעולה אחת שנועדה לממש רעיון זה.
הציגו את שתי המטרות של "מסע המושבות" שיזם הרב קוק בחורף תרע"ד (1913).
לדעתכם, האם אפשר לראות במסע המושבות הצלחה? **נמקו** את תשובתכם על פי עובדה היסטורית.

4. תפיסת הזהות של ערביי ארץ־ישראל

הציגו את שני צידי הדילמה של ערביי ארץ־ישראל בנוגע לזהותם עם תום מלחמת העולם הראשונה.
הסבירו מדוע הדילמה שהצגתם התעוררה אצל ערביי ארץ־ישראל דווקא לאחר מלחמת העולם הראשונה.
ציינו איזה צד בדילמה אפיין את ערביי ארץ־ישראל גם לפני מלחמת העולם הראשונה.

5. הפועל המזרחי

ההיסטוריון אריה פישמן עסק בהתהוותה (בתהליכים שהביאו להקמתה) של תנועת הפועל המזרחי. הוא קבע כי לקראת סוף מלחמת העולם הראשונה: "תמונת העולם של הנוער המסורתי [במזרח אירופה] נקרעה בין ערכים מסורתיים [יהודיים] לבין ערכים... חילוניים [כלליים]".
(א' פישמן, בין דת לאידאולוגיה – יהדות ומודרניזציה בקיבוץ הדתי, יד בן־צבי, ירושלים, 1990, עמ' 60)

על פי מה שלמדתם, **ציינו** והציגו "ערך חילוני" (כללי) אחד שעמד בבסיס התהוותה של תנועת הפועל המזרחי.
הסבירו את המענה הרעיוני של הוגי תנועת הפועל המזרחי על הקרע שבין "הערכים המסורתיים" ובין "הערכים החילוניים" (כלליים).

הציגו דרך פעולה אחת שבה יושמו עקרונות הפועל המזרחי.

פרק שני

6. הנאציזם

הנאצים ביקשו לעצב מחדש את העולם על פי האידאולוגיה הנאצית.
ציינו והציגו אחד מן הרעיונות של האידאולוגיה הנאצית: תורת הגזע אן מרחב מחיה.
הסבירו מדוע בתקופה שבין שתי מלחמות העולם רבים מאזרחי גרמניה קיבלו את הנאציזם בהתלהבות.
הציגו שני צעדים שנקט היטלר לאחר עלייתו לשלטון (1933) שהביאו להפיכתה של גרמניה למדינה טוטליטרית.

7. יהודי אירופה בתקופת מלחמת העולם השנייה

פלישת גרמניה לפולין בספטמבר 1939 הייתה נקודת מפנה במדיניות הרשמית של הנאצים כלפי היהודים.
ציינו שני צעדים שנקטו הנאצים כלפי יהודי פולין לאחר כיבושה.
הסבירו גורם אחד להבדל בין היחס של הנאצים כלפי יהודי פולין לאחר כיבושה ובין היחס שלהם כלפי יהודי גרמניה עד פרוץ מלחמת העולם השנייה.
הסבירו סיבה אחת לפתיחת מבצע הרצח ההמוני של יהודים לאחר פלישת הנאצים לברית המועצות (יוני 1941).
ציינו את התפקיד של האיינזצגרופן (עוצבות המבצע) בתהליך השמדת יהודי ברית המועצות.

8. העלייה הגדולה וכור ההיתוך

הציגו אתגר אחד של הנהגת המדינה לנוכח קליטת העלייה הגדולה בראשית ימי המדינה.
לפניכם קטע מדברי בן-גוריון בנוגע לחינוך ילדי העולים לאחר הקמת המדינה.
"אני חושש שהעובדה שרוב ילדי העולים נרשמים לזרם העובדים [הזרם החינוכי של מפלגת השלטון מפא"י] אינה נובעת מהכרה מעמדית של העולים [הזדהות עם ערכי הגוש הפועלי], אלא מאיומים בשלילת עבודה ומאיומים בשלילת מגורים. לפי דעתי זהו עניין חמור למדינת ישראל, אם כבר בראשיתה היא תישען על ניצול חולשה של האדם".
(מעובד על פי צ' צמרת, עלי גשר צר – החינוך בישראל בשנות המדינה הראשונות, 1997, עמ' 155)
הציגו את החשש שבן-גוריון מתאר בקטע בנוגע לחינוך ילדי העולים.
הסבירו את הקשר בין החשש שמתאר בן-גוריון בקטע ובין מדיניות כור ההיתוך.
הביעו את דעתכם אם מדיניות כור ההיתוך הייתה נכונה לתקופתה. **נמקו** את תשובתכם על פי עולם הערכים שלכם.

9. קונפליקטים בעיצוב דמותה של החברה הישראלית

- אם למדתם על "הסכם השילומים", ענו על השאלות האלה:
הציגו מהו "הסכם השילומים".
הציגו מניע אפשרי של גרמניה לחתום על "הסכם השילומים".
הציגו נימוק אחד של התומכים ב"הסכם השילומים" ונימוק אחד של המתנגדים לו.
- אם למדתם על משפט אייכמן, ענו על השאלות האלה:
הציגו את תפקידו של אייכמן בתהליך השמדת יהודי אירופה.
הסבירו מדוע היה חשוב לקיים את משפט אייכמן דווקא במדינת ישראל.
הציגו שתי השפעות של משפט אייכמן על החברה הישראלית.
- אם למדתם על אירועי ואדי סאליב, ענו על השאלות האלה:
הציגו את אירועי ואדי סאליב.
הציגו שתיים ממסקנות ועדת החקירה שהוקמה בעקבות אירועים אלה.
הציגו תוצאה אחת של אירועים אלה.
- אם למדתם על "הפנתרים השחורים", ענו על השאלות האלה:
הציגו את טענתם של הצעירים שהקימו את תנועת "הפנתרים השחורים" כלפי הרשויות במדינה.
הציגו את היחס של רשויות המדינה כלפי "הפנתרים השחורים", מייד לאחר הקמת התנועה.
הציגו הצלחה אחת וכישלון אחד של "הפנתרים השחורים".

10. יהודי אתיופיה

- על פי מה שלמדתם בערכת פר"ח, ציינו שני קשיים שהתמודדו איתם יהודי אתיופיה במסע מאתיופיה אל סודן.
- הציגו** את תרומתו הייחודית של פרדה אקלום בעלייתם של יהודי אתיופיה.
- על פי הקטע מתוך הסרט "ירוסלם" שבו צפיתם במסגרת ערכת פר"ח, הסבירו את ההשפעה של ניתוק קהילת יהודי אתיופיה משאר היהודים בעולם על התפתחות המסורת של קהילה זו.
- הציגו** דוגמה אחת לניתוק זה מתוך אחד מסרטוני פר"ח שבהם צפיתם.

פרק שלישי – קטע שלא נלמד

לפניכם קטע מתוך הקונטרס (חוברת) "הציונות באור האמונה", שחיבר הרב משה שמואל גלזר – רב הונגרי שהיה אחד ממנהיגי תנועת המזרחי.

פסקה 1 מאז הופעתה של התנועה הציונית, שעוררה את היהדות מתרדמתה, עסקו רבים בשאלה אם היהודים - שמפוזרים בין האומות - הם אומה בפני עצמה. בשביל הנוכרי, התשובה על כך מובנת מאליה. גם שוליות הסנדלרים [אדם פשוט ונטול השכלה] שנוהג לקלל יהודים, וגם הנוצרי המשכיל, שמחרים את היהודי בצורה עדינה - לשניהם ברור שהיהודי הוא זה, בעל תכונות גזע, נימוסים ומנהגים ייחודיים. ולפיכך, היהודי עבורם הוא כמחט בבשר החי של העמים.

פסקה 2 אף על פי כן, המתבוללים רואים את עצמם חלק מבני האומה השלטת. הם אינם מאמינים בעתידו של העם היהודי, והם קשורים ליהדות בקשר טקסי בלבד. קשר זה מתבטא בעיקר בביקור ב"טמפל" [בית כנסת שאינו אורתודוקסי] בימים הנוראים. בשאר תחומי החיים הם אינם נבדלים מן הנוצרים. לפיכך הם אינם מבינים מדוע אין הגויים רואים בהם אנשים שווים זכויות. עם המתבוללים אין טעם להתווכח, שכן הם מתנכרים ליהדות והתרחקו ממנה מרחק רב. אין אלא להצטער שהחברה הנוצרית אינה מכבדת את דרכם והיא מייחסת להם תכונות זרות, אף שהם כופרים בהן לחלוטין.

פסקה 3 בדומה למתבוללים, יש גם יהודים אורתודוקסים המתכחשים ללאומיותם היהודית, שכן הם רואים ביהדות עדה דתית בלבד. ואולם, האמת היא שהעם היהודי הוא לאום בעל שאיפות לאומיות ככל העמים. התורה היא חוקת מדינה ומבוססת על ההנחה של קיום עם במדינתו. ציוניים שונים מבוססים על קיום ארץ משלנו - ארץ-ישראל. עיקר גדול הוא האמונה שנשוב לארץ אבותינו, כי רק שם - בתור עם חופשי - נוכל להתפתח לממלכת כוהנים וגוי קדוש.

פסקה 4 עם זאת, חששותיהם של רבים מן האורתודוקסים, לנוכח תחיית הרעיון הלאומי, הם חששות מבוססים. גלוי וידוע שבמשך אלפיים שנות הגלות לא הייתה זו אלא התורה שקיימה את ישראל. ההגיינה בתורה הייתה האידיאל היחיד של העם. עתה, עם חידוש החיים הלאומיים בארץ-ישראל, תזכה העבודה בכל שטחי הפעילות האנושית להערכה ראויה, ותלמוד התורה יחדל להיות התחום היחיד שבו יהיה אפשר לפעול בשביל היהדות. גם עבודתם של הרופא, האדריכל והאומן - יחשבו לעבודה יהודית. האם לא יזרמו אל תחומים אלה כל אותם בני הנעורים שישבו עד עכשיו על ספסלי בית המדרש? ותורה מה תהא עליה? ואולם, ירידת שיעור לומדי התלמוד אינה צריכה לעורר חששות. המצב בארץ-ישראל יהיה בריא וטבעי יותר אם רק חלק קטן מן העם יפנה ללימודים תורניים בדרגה הגבוהה, כפי שבהיסטוריה של עם ישראל הופרש שבט לוי - שהיווה כשמונה אחוזים מהעם - כדי להתמסר לתלמוד תורה. שאר השבטים עסקו במקצועות ארציים. העבודה בארץ-ישראל עידנה את הנפש מפני שהיא קידמה את פריחת המולדת, ומצוותה שוות ערך למצוות התפילה ותלמוד התורה בגלות.

פסקה 5 יש לציין כי חששות דתיים שקיימים היום בנוגע לציונות, היו בכל השלבים של הרחבת זכויותיהם של היהודים בגולה. לאחר שהאומות הגיעו למסקנה שלא ייתכן לשלול מהיהודים את זכויותיהם הטבעיות, וכשהעניקו להם פה ושם זכויות של שווים, היו אלה מורינו החרדים באותו הדור, שהביעו את החששות הדתיים החמורים ביותר, ושהשתמשו בכל האמצעים כדי לעכב תהליך זה. ואולם, סברתי בזמנו כי אף על פי שהאמנציפציה טומנת בחובה סכנה לאמונה השלמה, אין זו סיבה לוותר מרצון על זכויות טבעיות. "דרכיה דרכי נועם": אין הקדוש ברוך הוא מבקש מן האדם לשחק את שאיפתו להצלחה בגלל איומים על שלמות האמונה. אם כך הדבר בנוגע ליחידים, למה יבקש הקדוש ברוך הוא מעם שלם התכחשות כזו, שכמוה כאיבוד עצמו לדעת? באותה מידה יש כיום אבסורד ברעיון שעלינו, החרדים, להתנגד לציונות בגלל החשש שבארץ-ישראל לא נהיה די אדוקים [דתיים].

פסקה 6 אוסיף כי חכמינו אומרים על עם ישראל כי "אפילו אם עובדים עבודה זרה, כל זמן שהם בחיבור אחד הנח להם". כלומר גם אם העם כולו, חס וחלילה, שוכח את עצמו עד כדי כך שהוא עובד עבודה זרה - כל זמן שהוא שומר על אחדותו, מובטח הוא שיחזור אל עצמו. ועתה יש שרוצים בשם התורה לפלג את עם ישראל ולהפריע במעשי התחייה הלאומית? הינכם רוצים לעשות את העם שתי אומות בניגוד לפסוק "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אי אפשר לחלק את העם, וגם מי שאינם שומרי מצוות הם בני אברהם, יצחק ויעקב. הכול אפשר וצריך להקריב לשם קיומה של תורה, אך לא את עם ישראל עצמו. התורה ניתנה בשביל ישראל, ולא ישראל בשביל התורה.

(מעובד על פי הרב גלזר, הציונות באור האמונה, תרגום: נפתלי בן מנחם, תדפיס מ"תורה ומלוכה", הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"א, עמ' 63-78)

השאלות 11–13 נוגעות לקטע שבעמוד הקודם.

11. על פי מה שלמדתם, הציגו מהי מטרתה של הלאומיות.
על פי פסקה 3, הסבירו כיצד הרב גלזר מבסס את טענתו כי לעם היהודי יש שאיפות לאומיות משלו.
על פי מה שלמדתם, ציינו מאפיין אחד של לאומיות אתנית-היסטורית מלבד דת משותפת.
על פי פסקה 1 או פסקה 4, הסבירו כיצד המאפיין שצייתם בא לידי ביטוי בעם היהודי.
12. הרב גלזר מציין כי אחד החששות שמאפיינים יהודים אורתודוקסים לנוכח עליית הציונות, הוא הפגיעה בלימוד תורה.
על פי פסקה 4, הסבירו את הסיבה לחשש הזה, והסבירו את תשובתו של הרב גלזר על כך.
הרב גלזר והרב ריינס תמכו שניהם בשיתוף פעולה עם החילונים במסגרת התנועה הציונית.
על פי פסקה 6 ועל פי מה שלמדתם, הסבירו את ההבדל בין הנימוק של הרב גלזר ובין הנימוק של הרב ריינס לעמדה זו.
על פי עולם הערכים שלכם, הסבירו עם איזה מן הנימוקים אתם מזדהים יותר.
13. על פי פסקה 2, ציינו איזו קבוצה בעם היהודי אין טעם לנסות לשכנע בצדקת הרעיון הציוני.
הציגו את הנימוק שמביא הרב גלזר לכך.
על פי פסקה 5, הסבירו את עמדתו המורכבת (שני צדדים) של הרב גלזר בנוגע לאמנציפציה.
על פי מה שלמדתם, הסבירו את עמדתו של רב אחר שלמדתם עליו בנוגע לאמנציפציה. בתשובתכם ציינו את שמו של הרב.

פרק רביעי – מקורות חזותיים

14. ציונות מדינית והצהרת בלפור

- א. הציגו את גישת הציונות המדינית של הרצל.
- הציגו סעיף בתוכנית באזל שמשקף את גישת הציונות המדינית.
- ב. בנספח לשאלה זו מוצג איור שפורסם בעמוד השער של עיתון יהודי באירופה, באפריל 1920, ארבעה ימים לאחר סיום ועידת סן רמו, שבה הוחלט כי בריטניה תקבל את המנדט על ארץ-ישראל ותהיה אחראית למימוש הצהרת בלפור.
- עיינו באיור, וענו על השאלות שלפניכם.
- על פי מה שלמדתם, הציגו מה הייתה המטרה של שיטת המנדטים.
- על פי מה שלמדתם, הציגו מהי הצהרת בלפור.
- על פי האיור, הסבירו את המסר הקשור בהחלטה שהתקבלה בוועידת סן רמו.
- בתשובתכם צינו שני רכיבים מן האיור, שעליהם התבססתם.
- לדעתכם, האם הצהרת בלפור הייתה ציון דרך חשוב בתולדות העם היהודי? נמקו את תשובתכם על פי עובדה היסטורית.

15. בעיית העקורים

- א. צינו קושי אחד שהתמודדו איתו פליטי השואה לאחר סיום מלחמת העולם השנייה.
- הסבירו כיצד מחנות העקורים היו מענה חלקי על הקושי שצינתם.
- ב. רוב פליטי השואה התעקשו לעלות לארץ-ישראל.
- על פי מה שלמדתם, הציגו סיבה אחת לכך.
- בנספח לשאלה זו מוצג איור שצייר הקריקטוריסט הבריטי דייוויד לאו. האיור פורסם בעיתונות הבריטית לאחר מלחמת העולם השנייה.
- עיינו באיור, וענו על השאלות שלפניכם.
- על פי האיור, הסבירו את המסר בנוגע לבעיית העקורים. בתשובתכם צינו שני רכיבים מן האיור, שעליהם התבססתם.
- לדעתכם, האם המסר שבא לידי ביטוי באיור מפתיע? בתשובתכם התייחסו לזהות הלאומית של הקריקטוריסט.
- נמקו את תשובתכם.

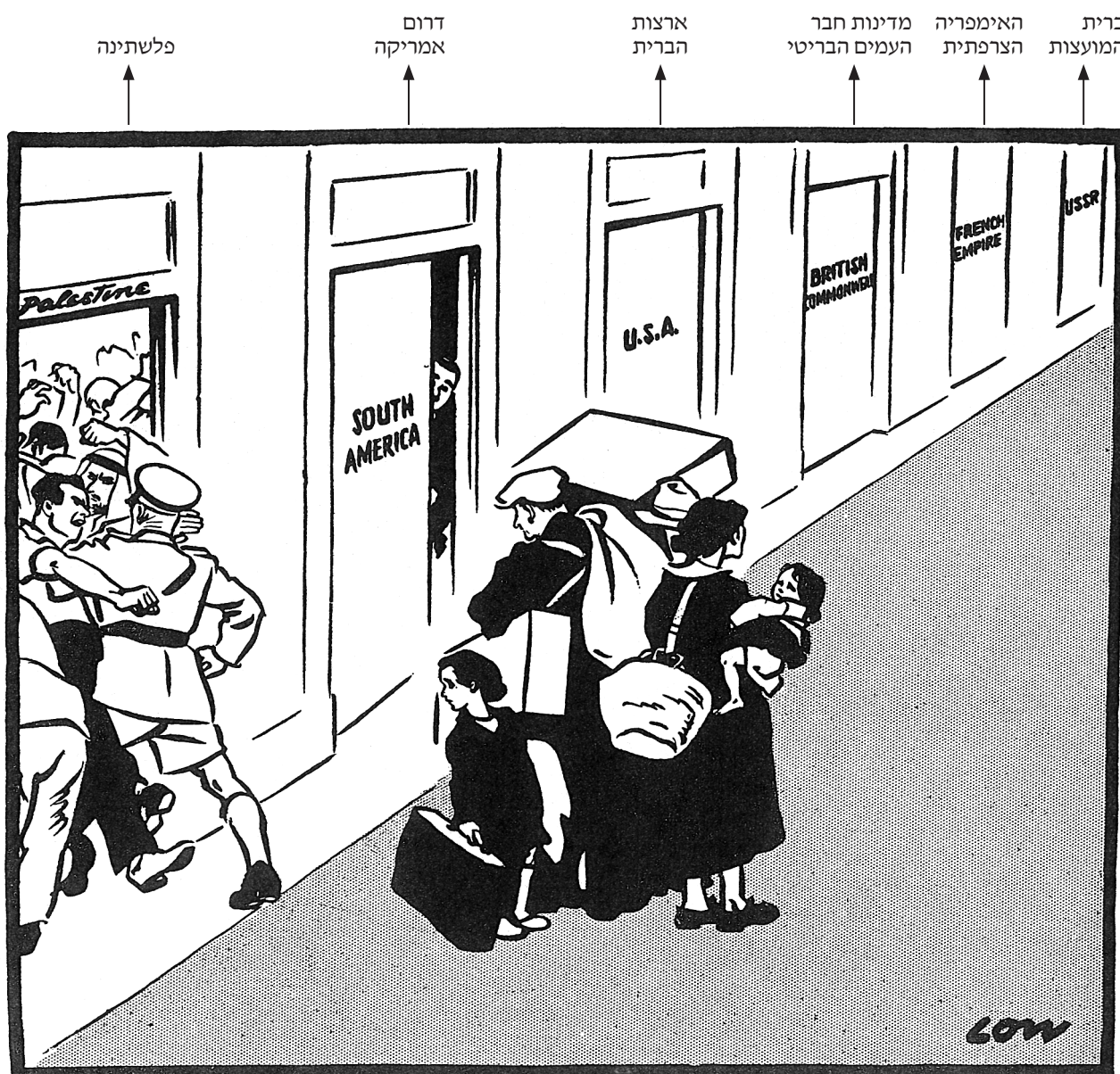
בהצלחה!

נספח לשאלה 14 – איור

מעובד על פי: איור השער בעיתון "דאס אידישע פאלק", 30/4/1920, מתוך ויקיפדיה.

נספח לשאלה 15 – איור

SEARCH FOR AN OPEN DOOR

תרגום: חיפוש אחר דלת פתוחה

מתוך: Low's Cartoon History: 1945–1953, by D. Low, New York, Simon & Schuster, 1953, p.32